

NKFIA-PÁLYÁZAT

„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723)

Szakmai beszámoló a negyedik évről (2022–2023)

A projekt 4. évében a célkitűzések maradéktalan megvalósítását és a pályázat befejezését az előző években keletkezett nehézségek (COVID, utazási és kutatási korlátozások, infláció, drágulás) feltorlódása hátráltatta és akadályozta. Az MNL funkcionális szervezeti egységei (Projektigazgatóság, Gazdasági Igazgatóság, Humánpolitika) ebben az évben úgy támogatták a projektet a rájuk háruló feladatokban, ahogy az mindig is elvárható volt. A fiatal kutatók személyében végre nem történt változás – ez részben a személyi költségek átcsoportosításának köszönhető, mert így sikerült a jogszabályban előírt garantált bérminimumot (!) kifizetni –, ez lehetővé tette a számukra tervezett projektem befejezését. A vezető kutatónak 2023-ban sem volt kutatónapja a befogadó intézménynél.

A pandémia óta – és az utazási és járulékos költségek csökkentése érdekében – a kutatócsoport tagjai közötti kommunikáció formája az elektronikus levelezés és az online értekezlet (zoom) volt. A szenior kutató folyamatosan segítette a fiatal kutatókat a feldolgozás technikai kérdéseiben és az irattípusok azonosításában.

Iratanyagfeltárás

A fiatal kutatók a két megyei tagintézményben befejezték az ottani felmérési felügyelőségek iratanyagának darabszintű feltárását és a levéltári nyilvántartó rendszerben (Scope) feldolgozását. A vállalt feladat maradéktalanul teljesült.

MNL BaML: VI.181. Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség iratai fond (605 doboz, 50 kötet) a tárgyévben: 134 nagydoboz, összesen 1523 rekord. A négy év alatt összesen 6059 leírási egység készült el a Scope-ban.

MNL HBML: VI.181. A Bihar és Hajdú vár-megyei Földmérési Felügyelőségek iratainak gyűjteménye fond (61 csomó, 1348 kötet), 5 csomó és 59 kötet, összesen 895 rekord. A négy év alatt összesen 2953 leírási egység készült el a Scope-ban.

Az eltérő mennyiségek és őrzési egységek is jól mutatják az iratanyag sokszínűségét. A rekordok már elérhetők az Elektronikus Levéltári Portálon (www.eleveltar.hu).

Külföldi kutatások

Évente négyhetes ausztriai levéltári kutatást terveztünk Török Enikő számára, ez az 1. évben (2020) a járványhelyzet miatt nem valósult meg. 2022-ben a Collegium Hungaricum egy hónapos ösztöndíjával, 2021-ben, majd 2023-ban (június 5–30. között) a projekt keretében végezte a szenior kutató a kutatásokat.

A korábbi évekhez hasonlóan a kutatás a Földadó-kataszteri Főigazgatóság (Generaldirektion des Grundsteuerkatasters = GGK) iratanyagának feltárására (GGK ügyiratai /Akten/ és az azok mellől kiemelt mellékletek /Beilage/) irányult. Österreichisches Staatsarchiv (ÖstA), Finanz- und Hofkammerarchiv (FHKA), Neue Hofkammer und Finanzministerium, Allgemeine Abteilungen. Katasterabteilung, Akten GGK, 574–612. doboz (38 doboz, 603. doboz nincs): 469 kataszteri felmérésre vonatkozó ügyirat (1869–1871), Akten Beilagen – 687. doboz (1 doboz), az utóbbi magyar vonatkozású iratokat nem tartalmazott. A feltáráról jegyzék készült: dobozsám, ügyirat év- és iktatószáma, beadó neve, röviden a beadvány tárgya (német nyelvű ügyiratok, a beadó és a tárgymegjelölés a jegyzékben német). Ez az értelmezés és a

fordítás hibáit elkerüli, és az osztrák, román, szlovák stb. kutatók számára is könnyebben használhatóvá válik.

A kiegyezést (1867) követően a magyarországi kataszteri felmérés a magyar Pénzügyminisztériumhoz tartozott, de mivel sok idegen ajkú mérnök kérvényezte áthelyezését a német-szláv tartományok földadórendezéséhez, ezért a személyzeti anyagban a prozopográfiai kutatásokban jól hasznosítható adatok lelhetők fel. A kutatási beszámoló és a jegyzék elérhető a projekt honlapján (Iratfeltárás/Ausztria). A tervezett időszak feltárása teljeskörűen megtörtént.

A projektben azért terveztünk levéltári kutatásokat a Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Szolgálatánál (Marosvásárhely), mert a 2014-ben Maros megye anyagáról elsőként megjelent román–magyar kétnyelvű fondjegyzék szerint nemcsak a családi levéltárakban és az egyes települések iratanyagában őriznek kataszteri iratokat (kataszteri térkép, kataszteri telekkönyv, kataszteri földkönyv, kataszteri birtokív; 1855 és 1918 közötti, igen szórt évekből), hanem nagyobb gyűjtemények is találhatóak ott. Az 595. *Colecția planuri topografice* (Helyrajzi tervek és térképek gyűjteménye; helységenkénti kataszteri térképek) és a 60. *Colecția evidența cadastrală* (Kataszteri nyilvántartások gyűjteménye; 477 helységből kataszteri földkönyvek) fondokat kívántuk legalább jegyzékükben és szondázva kutatni. A vezető és a senior kutató által október 2–6. között végzett kutatás körülményeiről és az elvégzett munkáról részletes jelentést készítünk a *Catastrum* számára, az elsődleges beszámoló elérhető a projekt honlapján (Iratfeltárás/Románia).

A pozsonyi helyszíni kutatásra ebben az évben már nem jutott idő, azt a projekt meghosszabbított időszakában, 2024-ben végezzük el.

Belföldi levéltári kutatások

A Földmérési és Távérzékelési Intézetben¹ lévő kataszteri térképek digitális másolatainak

(X 10837) állományba vétele folytatódott, 166 leírási egység készült el: X 10837-1.-(93–130.), X 10837-2.-(175–194.), X 10837-13.-(1–28.) és X 10837-14.-(1–118.). A Preservica levéltári szakrendszerbe bekerült 2478 fájl (396,4 GB): X 10837-4.-(42–215.) és X 10837-2.-(175–194.). A feldolgozást Török Enikő végezte.

Az elkészített tanulmányokhoz egyedi levéltári kutatás volt szükséges (MNL OL, BaVL, HBVL), ezt a szerzők maguk végezték vagy a vezető és a senior kutató nyújtott abban segítséget.

Poligontérkép az adatok vizualizációjához

A projekt adatbázisa vizualizációjához tervezett pont- és poligontérkép shape-fájla már most további tudományos munkákat segít, igazolva a projekt alapvetési jellegét. 2023 januárjára készült el az új GISa Hungarorum adatbázis és digitális atlasz, amely a Négyzetkataszter projekt keretében készült 1:144 000 méretarányú alaptérképeket használta fel (Németh Gábor munkája). Az adatvizualizáció a projekt meghosszabbított szakaszában, 2024-ben valósul meg.

Prozopográfiai gyűjtemény, névtér

Az 1850 és 1918 között a kataszteri szervezetben dolgozó személyek életrajzi adatainak feltárása folytatódott. A 2022-ben elkészült prozopográfiai adatbázis (MS Access) feltöltése folytatódott, jelenleg közel 3500 személy szerepel benne, közülük több mint 3000 a kataszteri felmérésben szerepet játszó személy (a többi családtag, az ő ismeretük a kapcsolati háló feltérképezéséhez szükséges). A személyek – később adataik is – a projekt honlapjának Prozopográfia menüpontjában találhatóak. Az életrajzi adatok kutatásába bekapcsolódtak a fiatal kutatók is.

A prozopográfiai – és általános kataszter-történeti – kutatások támogatása érdekében a projekt valamennyi résztvevőjének közreműködésével feltártuk a *Kataszteri Közlöny* 27 év-

* A FÖMI jogutódja Budapest Főváros Kormányhivatala, ahonnan egyes feladatok kiválással kerültek a Lechner Tudásközpontba.

folyamának teljes tartalmát. A folyóirat repertóriumának még nem lezárt (előtanulmánnyal kiegészítendő) kéziratát a projekt honlapján (Digitália/Kataszteri Közlöny) a megjelenés előtt hozzáférhetővé tettük. Ugyanitt hozzáférhetővé tettük a folyóirat online elérhető állományából hiányzó két címnegyedet és az utolsó évfolyam négy összevont számát.

Újabb egyéni életutak (Pechán János, Székely Ferenc, Móricz Vince) mellett a Debrecenben működő felügyelőségek személyzetének csoportos prozopográfiai összefoglalója 137 személyről, valamint további személyzettörténeti cikkek is megjelentek a *Catastrumban*.

Digitalizálás

Az S 79 Kataszteri iratok elektronikus nyilvántartásból átemelt adatai – 13 603 leírási egység, ebből 5276-hoz a már elkészült felvételeket hozzákapcsolták – 2022 decemberétől elérhetők az Adatbázisok Online felületén is, a gyűjtemény ismertetését Török Enikő készítette (<https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/kataszteri-telekkonyvek/informacio>).

Az ÁNY Biztonsági Nyomda Zrt. Archivumában fellelt térkép- és iratanyagok állományba vétele és kiegészítő digitalizálása 2024-ben történhet meg, a partnerintézmény együttműködésének függvényében.

Publikációk, ismeretterjesztés

A vezető és szenior kutató által vállalt éves publikációs számot (4) jelentős mértékben meghaladtuk, sőt három másik és egy korábbi projekttag is írt cikkeket, a résztvevők előadásokat is tartottak a témában. A projekthonlap „Publikációk” menüpontja szerzők és időrend szerint, a szabad hozzáférés (open access) megadásával tartalmazza a cikkek (18) és az előadások (2) jegyzékét.

A projekt honlapja: www.negyzetkataszter.hu (a vezető kutató készíti).

A vezető és a szenior kutató a *Catastrum* (www.catastrum.hu) folyóirat fő- és felelős szerkesztője.

A projekt meghosszabbított szakasza

2023. december – 2024. augusztus között elvégzendő a szlovákiai kataszteri iratanyag feldolgozása, valamint az elkészült országos levéltári, megyei és marosvásárhelyi adatsorok adatbázisba rendezése („Négyzetkataszter”), a földrajzi névtér Scope-ba feltöltése, az adatok vizualizációja, a prozopográfiai adatbázis hozzáférhetővé tétele.

Értékelés

A Történelem zsűri a 2022. 12. 01. – 2023. 11. 30. közötti időszakra szóló szakmai részjelentést elfogadta.

Az értékelő bizottság megjegyzése: „A projektelemelek jelentős része időarányosan megvalósult: iratanyagfeltárás (Földmérési Felügyelőségek – Pécs, Bihar és Hajdú vármegye: teljesítve), külföldi levéltári kutatások (Bécs és Marosvásárhely teljesítve, Pozsony 2024. évre csúszik), belföldi levéltári kutatások (MNL OL, BaVL, HBVL: teljesítve), pont- és poligon-térkép (adatvizualizáció 2024. évre csúszik), prozopográfiai gyűjtemény és névtér, digitalizálás (2024. évben még várható kiegészítés), publikációk (számszerűleg túlteljesítve).

A projekthosszabbítás 9 hónapjára (2023. december – 2024. augusztus) tervezett feladatok (a szlovákiai kataszteri iratanyag feldolgozása, az elkészült országos levéltári, megyei és marosvásárhelyi adatsorok adatbázisba rendezése, a földrajzi névtérben a történeti Magyarország településeinek LAU-kóddal kiegészítése a Scope-ban, az adatok vizualizációja, a prozopográfiai adatbázis hozzáférhetővé tétele) teljesítése az egyes elemek előrehaladott állapotú előkészítettségének köszönhetően nagy valószínűséggel sikeresen megvalósul.”

(Reisz T. Csaba)